

**ОСИГУРАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТИ ЈАВНИХ БЕЛЕЖНИКА
(законодавство Републике Српске и законодавства појединих
земаља у региону)**

Проф. др Владимир Чоловић*

***Апстракт:** Делатност јавног бележника садржи елементе и слободне професије и јавне службе. Јавни бележник пружа интелектуалне услуге. Његову одговорност можемо дефинисати као професионалну. С обзиром на то да у раду јавног бележника могу настати грешке и пропусти, услед којих може настати штета трећим лицима, потребно је закључење уговора о осигурању од професионалне одговорности. Да би се закључило осигурање од професионалне одговорности, потребно је дефинисати врсту одговорности јавног бележника, која може бити уговорна и вануговорна. Веома важну улогу у осигурању јавних бележника има и Комора јавних бележника, која представља професионалну организацију правника. У Републици Српској Закон о нотарима регулише рад јавних бележника и дефинише, како одговорност, тако и обавезно осигурање од одговорности јавних бележника. Исто тако, овим законом се одређује и улога Нотарске коморе. У раду се поклања пажња регулисању јавнобележничке делатности у земаљама у региону, а посвећује се пажња и већини елемената осигурања од професионалне одговорности како јавних бележника, тако и других професија.*

***Кључне речи:** јавни бележник, професионална одговорност, осигурање, Нотарска комора, јавна служба.*

* Научни саветник Института за упоредно право Београд и редовни професор Факултета правних наука Универзитета „Апеирон“ Бања Лука.

1. Увод

Јавнобележничка делатност спада у професионалне делатности. Та делатност је веома сложена. Она захтева добро познавање права и систематично праћење прописа и судске праксе¹. Да бисмо могли да анализирамо одговорност, а у вези са тим и потребу осигурања од одговорности јавног бележника², неопходно је да дефинишемо у чему се састоји његов рад. Јавно бележништво је служба од јавног поверења. Јавни бележник саставља правне послове, оверава исправе, издаје изводе и преписе исправа, констатује правне чињенице, итд. Он то мора чинити у јавној форми која је дефинисана законом, а та форма јавнобележничким пословима даје потребну аутентичност³. Но, поред ових послова који спадају у његову основну надлежност, јавни бележник може вршити и друге послове као што су нпр. преузимање на чување исправа, готовог новца, ствари од вредности, попис и печатење оставинске масе, одређене радње у поступку извршења, посредовање између странака, итд⁴. Законски акти који регулишу статус и рад јавних бележника морају дефинисати који послови спадају у њихову надлежност, као и које услове мора да испуни лице да би могло бити именовано као јавни бележник, а веома битно је и дефинисање исправе коју саставља и оверава јавни бележник.

Јавни бележник обавља своју делатност као самостално занимање. Да би вршио ту делатност, он мора да испуни услове не само за вршење послова јавног бележника, већ, уопште, услове за вршење једне самосталне професионалне делатности са елементима јавне службе, о чему ће касније бити речи. Мора се рећи да је функција јавног бележника неспојива са вршењем адвокатуре, али он може да врши друге послове, које су у складу са његовом делатношћу, од којих смо неке и поменули, као што су извршилац тестаментa, старатељ заоставштине, старатељ пословно неспособног лица и др. Он, наравно, може да врши и наставне, уметничке и сличне делатности, а може бити и медијатор, арбитар и судски преводилац⁵.

¹ К. Иванчевић, „Осигурање јавних бележника од професионалне одговорности“, *Европска ревија за право осигурања* бр. 2/2012, Београд 2012, стр. 67.

² У тексту ћемо користити термин јавни бележник, а не нотар. Нотар као институција има своје порекло у римском праву. Његова основна функција је састављање бележничког акта, али он има и друге функције, као што ће се видети у тексту.

³ Ј. Салма, „Нотаријално облигационо право“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* бр. 1/2012, Нови Сад 2012, стр. 88.

⁴ М. Повлакић, „Надлежност нотара у Босни и Херцеговини“, *Зборник Правног факултета у Загребу* вол. 63, бр. 2/2013, Загреб 2013, стр. 249.

⁵ Ј. Салма, нав. дело, стр. 89.

Код вршења јавнобележничке делатности разликујемо јавне и приватне исправе. Исправе које је саставио јавни бележник у форми јавнобележничких записа су јавне исправе, док записници о правним и фактичким радњама које су предузете пред јавним бележником, као и потврде о чињеницама које потврђују јавни бележници, представљају приватне исправе⁶.

1а. Системи и правна природа јавног бележништва

Постоје два система јавног бележништва (нотаријата) – латински и државни. Латинско јавно бележништво је систем по коме јавни бележници имају јавна овлашћења. Основно питање које се поставља код избора латинског јавног бележништва као облика вршења јавнобележничке делатности, јесте питање надлежности, односно, у којој мери и у ком обиму треба поверити јавним бележницима вршење ове делатности. Ова врста јавног бележништва не састоји се само у преносу јавних овлашћења, већ и одвајање ове делатности од адвокатуре, као и било које друге службе. Исто тако, мора бити дефинисана самосталност у раду, независност, извршност јавних исправа, обавеза предузимања службених радњи, обавеза чувања службене тајне, информисање и подучавање странака, итд⁷.

У различитим правним системима прихватају се различите концепције кад је у питању дефинисање и регулисање надлежности и начина рада латинског облика јавног бележника. Оно што је заједничко свим правним системима јесте да рад јавних бележника контролише држава. Кад говоримо о одговорности јавног бележника, говоримо о грађанској одговорности. Ради се о одговорности за повреду службене дужности. Но, морамо дефинисати и личну одговорност јавних бележника која је повезана са независним вршењем функције, када је искључена уговорна одговорност, али и одговорност државе⁸.

Да би разумели функцију јавног бележника, морамо рећи да је на институт јавног бележништва пренето овлашћење судске надлежности, у циљу превентивне заштите грађана. Бележничка исправа, као исправа која осликава рад јавног бележника, јесте јавна исправа и има високу доказну снагу, што је битно због одржавања правне сигурности и испуњења начела ефикасности кад је у питању судски поступак⁹.

⁶ Ј. Салма, нав. дело, стр. 90.

⁷ К. Сењак, „Нотаријат и извршност нотарских аката“, *Зборник Правног факултета у Загребу* вол. 63, бр. 2/2013, Загреб 2013, стр. 450.

⁸ М. Трговчевић Прокић, „Овлашћење јавног бележника у трговинским и извршним стварима“, *Банкарство* бр. 11-12/2008, Београд 2008, стр. 105.

⁹ М. Трговчевић Прокић, нав. дело, стр. 105.

Што се тиче правне природе јавнобележничке делатности, морамо рећи да је она мешовите природе. Ради се о делатности која у себи садржи елементе слободне професије (самосталне делатности) и јавне службе. Са једне стране, јавни бележник је лице од поверења за странке или странку, а са друге стране, он представља сигурност за државу. Неке од његових функција су и превентивно деловање, а, самим тим, и спречавање судских спорова¹⁰. Један од инструмената контроле рада јавних бележника је Комора јавних бележника, која представља професионално удружење правника и има својство правног лица¹¹. По одредбама законодавства Републике Српске, других земаља у региону, као и осталих држава, Комора јавних бележника има главну улогу у закључењу уговора о осигурању од одговорности јавних бележника.

2. Појам професионалне одговорности

Професионална одговорност посебна је врста одговорности, јер се она односи на поједина занимања, поједине делатности, где се не тражи само поступање са повећаном пажњом, већ и одређена стручност. Значи, не ради се о квалификацији одговорности, с обзиром на то да њу, пре свега, везујемо за одређена занимања, што значи да се професионална одговорност везује за сваког ко врши одређену делатност која има везе са стручношћу. Међутим, не можемо везати професионалну одговорност за све такве делатности, већ само за оне које су у вези са интелектуалном професијом. Интелектуални аспект професије је веома битан, да бисмо, уопште, говорили о професионалној одговорности, али тај аспект мора бити везан и за стручност, као и за пружање услуга трећим лицима, који могу да претрпе штету, услед грешке, непрофесионалног обављања делатности и сл., а која може бити и материјална и нематеријална. Те делатности, односно, занимања су адвокати, јавни бележници, лекари, стечајни управници, архитекте, као и друга занимања и професије код којих се може дефинисати ова врста одговорности¹². Осим тога, професионална одговорност везана је за лице које обавља професионалну делатност, односно, занимање. Овде можемо рећи да се ради о *intuitu personae* одговорности. Међутим, овако дефинисана одговорност

¹⁰ К. Иванчевић, нав. дело, стр. 67.

¹¹ М. Трговчевић Прокић, нав. дело, стр. 105.

¹² Б. Матијевић, *Осигурање (менаџмент–економија–право)*, Задар 2010, стр. 551.

може се примењивати у ограниченим случајевима и на тачно одређена занимања, као што смо рекли напред. Ако бисмо пренели општи појам професионалне одговорности на професионалну одговорност јавног бележника, морали бисмо да истакнемо интелектуални аспект обављања ове професије, с обзиром на то да се за обављање послова јавног бележника траже посебни услови, везани за вршење одређених послова, стручност, као и полагање посебног испита.

Појам професионалне одговорности није прецизно дефинисан, али се веже за професије у којима постоје кодекси понашања, струковна удружења, итд.¹³ То и јесу професије које смо поменули. У вези са тим, све више се поклања пажња осигурању од професионалне одговорности. Мора се испунити услов да је осигураник поступао са повећаном пажњом, као и по закону, односно по правилима своје струке¹⁴, да би ово осигурање имало дејства, односно, да не би дошло до испуњења елемената који представљају разлоге за искључење из осигурања.

2а. Професионална одговорност јавних бележника

Професионална одговорност јавних бележника настаје повредом њихове дужности која се састоји у пружању професионалне услуге њиховим корисницима. Основ одговорности јавног бележника налазимо у јавним овлашћењима које је преузео, а која је на њега пренела држава. Професионална одговорност јавних бележника је специфична и разликује се од осталих професионалних одговорности (мисли се на одговорност других професионалних делатности). У оквиру професионалне одговорности разликујемо грађанску, дисциплинску и кривичну одговорност, а нас ће, са становишта осигурања, интересовати, пре свега, грађанска одговорност¹⁵. Код дефиниције грађанске одговорности, односно, њеног обима, мора се увек водити рачуна о јавним овлашћењима јавних бележника и о општем значају вршења јавнобележничке делатности. Код процене одговорности јавног бележника, од значаја је дефинисање „професионалне“ пажње, која се састоји у повећаној пажњи јавног бележника у односу на пажњу просечног стручњака¹⁶. Међутим,

¹³ В. Одак, „Обвезна осигурања“, *Дани хрватског осигурања*, Опатија 15–16.11.2004, стр. 20.

¹⁴ Ј. Керета, „Осигурање од професионалне одговорности“, *Сигурност*, вол. 48, бр. 3, Загреб 2006, стр. 323.

¹⁵ Д. Кнежић-Поповић, „Нотар као чинилац правне сигурности – савремени аспекти“, Шести научни скуп са међународним учешћем, Синергија 2010., Бијељина 2010, стр. 517.

¹⁶ Д. Кнежић-Поповић, нав. дело, стр. 519.

осим повећане пажње, код обављања јавнобележничке делатности од значаја је и непристрасност. Непристрасност се од јавних бележника захтева увек када постоји обавеза саветовања, а саветовање је од суштинске важности обављања јавнобележничке делатности. Непоштовање непристрасности би јавног бележника приближило адвокату, који није обавезан да буде непристрасан, а тада би јавнобележничка делатност изгубила смисао, односно, поставило би се питање веродостојности јавнобележничке исправе¹⁷.

Да бисмо могли да говоримо о професионалној одговорности јавних бележника за штету, морају бити испуњене поједине претпоставке, као што су: постојање оштећеног и штетника, штетна радња, штета, противправност, утврђена узрочна веза између радње и штетне последице и одговорност штетника. Претпоставке одговорности разликују се у зависности од тога да ли се одговорност заснива на критеријуму кривице или проузроковања штете. Специфичност одговорности за штету управо и јесте увођење других облика одговорности независно од принципа кривице, чиме се настоји обезбедити појачана правна заштита оштећених лица и омогућити накнада по принципу проузроковања штете (каузалитета), без обзира на субјективан однос штетника према изазваној штетној последици. Под штетом се у теорији уобичајено сматра штетном радњом проузрокована повреда нечијег субјективног права или правно заштићеног интереса¹⁸. Да би угрожавање одређеног правног интереса представљало правно признату штету потребно је да се ради о правно посебно заштићеном интересу, који је дефинисан у чл. 155 Закона о облигационим односима¹⁹. Јасно је да се под штетом подразумева и материјална (имовинска) и нематеријална (неимовинска) штета. Свака од ових двеју врста штете може се испољити и као постојећа и као будућа.

Кад говоримо о праву трећих оштећених лица на накнаду штете, морамо имати у виду да одговорност јавног бележника можемо дефинисати као уговорну или вануговорну. Јавни бележник може предузимати одређене радње на основу пуномоћја странке, када ће се, као треће оштећено лице, појавити само то лице које је дало пуномоћје и тада говоримо о уговорној одговорности. Са друге стране, када јавни бе-

¹⁷ Д. Кнежић-Поповић, нав. дело, стр. 519.

¹⁸ Б. Благојевић, В. Круљ (ур.), *Коментар Закона о облигационим односима*, Београд 1983, стр. 513.

¹⁹ Закон о облигационим односима, *Сл. лист СФРЈ бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, Сл. лист СРЈ бр. 31/93, Сл. лист СЦГ бр. 1/2003* – Уставна повеља.

лежник извршава радње по основу јавних овлашћења, онда свако лице које је корисник његових услуга, може бити треће лице и тада се ради о вануговорној одговорности²⁰.

3. Осигурање од одговорности јавних бележника (законодавство Републике Српске и општа питања)

Код осигурања од одговорности, осигураник не закључује уговор да би треће лице стекло извесну корист, него да би себе обезбедио од евентуалних истицања одштетних захтева, у случају настанка штете, односно, осигураног случаја²¹. Осигурање од одговорности има своје специфичности и не може се поистоветити са осигурањем у корист трећих лица. Код осигурања од одговорности, треће лице се може и не мора одредити. Ако говоримо о осигурању јавних бележника, трећа оштећена лица се не могу знати у моменту закључења уговора, имајући у виду да се, углавном, закључује колективни уговор о осигурању (преко Коморе јавних бележника) и да је то уобичајено, с обзиром на начин вршења те делатности. Кад настане штета, трећа оштећена лица добијају основ за подношење захтева за накнаду штете осигуравачу, које је дужно да исплати штету том лицу. Оно што је битно, јесте да се јавни бележник осигурава од грађанске одговорности и да уговор о осигурању од одговорности закључује због штете која може настати његовим радњама, односно, пропустима.

Представићемо, на првом месту, одредбе законодавства Републике Српске које се односе на осигурање од одговорности јавних бележника, да бисмо, затим, посветили пажњу неким битним елементима ове врсте осигурања, који су битни не само за законске одредбе, већ и за дефинисање одређених специфичности у општим условима који се односе на ову врсту осигурања.

Закон о нотарима Републике Српске (даље: ЗН)²² дефинише осигурање од одговорности јавних бележника као обавезно. Као и други законски акти, и ЗН предвиђа да јавни бележник закључује уговор о осигурању од одговорности за штету причињену трећим лицима, а

²⁰ К. Иванчевић, нав. дело, стр. 74.

²¹ П. Шулејић, *Право осигурања*, Београд 2005., стр. 388–389.

²² Закон о нотарима Републике Српске, *Сл. гласник Републике Српске* бр. 86/04, 2/05, 74/05, 91/06, 37/07, 50/10, 78/11, 20/14.

то осигурање обухвата и сва лица која раде у његовој канцеларији, као што су његов заменик, помоћник и друга лица. ЗН дефинише могућност да општи услови осигурања могу предвидети да јавни бележник директно надокнади штету трећем оштећеном лицу до одређеног износа (франшиза). По ЗН, сваки јавни бележник је дужан да закључи наведени уговор са осигуравачем и да исти благовремено продужава. Услов осигурања од одговорности јавних бележника заједнички утврђују осигуравачи у Републици Српској и Нотарска комора Републике Српске. Као моменат закључења наведеног уговора о осигурању сматраће се моменат подношења захтева за закључење осигурања осигуравачу од стране јавног бележника. Но, као и други закони, ЗН такође предвиђа да Нотарска комора може преузети обавезу закључења уговора о осигурању у име јавних бележника, с тим што би јавни бележници премију осигурања плаћали Нотарској комори, а не осигуравачу. Наравно, ЗН предвиђа и опште правило које се односи на ситуацију када јавни бележник начини штету трећем лицу услед намере или крајње непажње и тада осигуравач има право да се регресира од њега, након исплате износа штете трећем лицу²³. Јавни бележник не може обављати делатност без закљученог уговора о осигурању. Наиме, он мора, након протекла 60 дана од дана пријема повеље о именовању, да Министарству поднесе доказ о осигурању²⁴. Јавни бележник може бити разрешен дужности, ако не закључи осигурање, односно, ако не плати премију осигурања Нотарској комори²⁵. Ако се од стране Министарства именује вршилац дужности јавног бележника (у случају престанка функције јавног бележника, без јавног конкурса), може се десити да то лице није осигурано, када ће Нотарска комора преузети осигурање за њега²⁶. Чињеница да Нотарска комора може преузети обавезу осигурања у име јавних бележника ствара одређену несигурност и тежу контролу извршења обавезе осигурања. Наиме, ако погледамо текст ЗН, видимо да је јавни бележник обавезан да закључи уговор о осигурању, што није спорно, али ЗН предвиђа да он то може учинити или сам или преко Нотарске коморе, што произлази из чињенице да ЗН ову одредбу није дефинисао као императивну. Следеће, ЗН је одредио да општи услови осигурања могу да дефинишу франшизу. Сматрамо да овој одредби није место у ЗН, јер се ради о општем правилу које дефинише закон који садржи правила о уговорном праву осигурања

²³ Члан 54.

²⁴ Члан 24, ст. 4.

²⁵ Члан 26, ст. 1, т. 6.

²⁶ Члан 30, ст. 9.

(Закон о облигационим односима), а да осигуравач, сам или у договору са неком институцијом, може, али и не мора уврстити франшизу у услове осигурања, што не мора да буде и саставни део уговора, односно, полисе осигурања.

3а. Основни елементи осигурања од одговорности јавних бележника

Код осигурања од одговорности јавног бележника неопходно је дефинисати основне елементе ове врсте осигурања. Ови елементи су општи и можемо их дефинисати код осигурања од одговорности већине професионалних делатности. Ти елементи се односе на следеће: 1) дефинисање осигураника – јавног бележника и његове професионалне делатности; 2) предмет осигурања – одговорност јавног бележника; 3) осигурани случај – грешка или пропуст јавног бележника услед чега је настала штета трећим лицима; 4) лимит осигурања или осигурана сума, што се може одредити и законом; 5) круг трећих оштећених лица; 6) евентуално учешће осигураника – јавног бележника у штети (франшиза); 7) почетак и престанак обавезе осигуравача (осигуравајућег друштва); 8) обавезе осигуравача; 9) накнада штете; 10) обавезе осигураника – јавног бележника у вези са осигурањем; 11) искључења из осигурања – случајеви када осигуравач није у обавези да накнади штету, односно када има право на регрес према одговорним лицима; 12) висина и плаћање премије; и 13) решавање спорова – надлежност²⁷.

Анализираћемо неке од напред наведених елемената, док ћемо појединим елементима осигурања од професионалне одговорности посветити посебну пажњу, као што су искључења из осигурања и сума осигурања. Кад је у питању предмет осигурања, овде говоримо о професионалној одговорности јавног бележника за штете, које он проузрокује трећим оштећеним лицима у обављању своје делатности. Као што је, већ, речено, да би осигуравач био у обавези, осигураник мора да свој посао обавља савесно и у складу са Законом и правилима своје струке. Међутим, код одговорности јавног бележника, наведено правило требало би шире да се тумачи, јер би ретко која штета била плаћена од стране осигуравача, ако бисмо тражили, нпр. да је јавни бележник обављао своју делатност у складу са правилима струке. Наиме, до пропуста у раду јавног бележника може често доћи у ситуацији када

²⁷ В. Чоловић, „Обавезно осигурање од одговорности стечајног управника“, Традиционално саветовање правосуђа, Вршац 2007, Зборник радова, стр. 146.

он не поступа у складу са тим правилима у потпуности. Чињеница је да он не сме намерно начинити пропуст или услед грубе непажње, али ће увек постојати несклад између поступања јавног бележника и правила струке, кад дође до штете.

Кад је у питању осигурани случај, под њим подразумевамо једно или више поступања јавног бележника у вршењу делатности, која доводе до наношења штете трећим лицима²⁸. Сматра се да је осигурани случај настао онда када је, услед грешке јавног бележника, настала штета. Круг трећих оштећених лица не може се одредити полисом која је закључена од стране јавног бележника или Коморе за текући период осигурања. То значи да ће свако лице коме се пружа услуга од стране јавног бележника бити покривено осигурањем. Но, јавни бележник и лице које се обратило јавном бележнику за обављање одређене радње, могу закључити посебан уговор о осигурању од одговорности, које неће бити обавезно осигурање, већ ствар споразума наведена два лица. Тада ће осигурање обухватити тачно одређене радње јавног бележника, као и тачно одређени период. Исто тако, јавни бележник и лице коме се пружа услуга, могу се споразумети да осигурање обухвати све послове које ће јавни бележник вршити у одређеном периоду. У сваком случају, тада се не ради о обавезном осигурању од одговорности и такав уговор о осигурању неће имати дејство према другим пословима јавног бележника, које се не тичу тог лица које је закључило уговор о добровољном осигурању од одговорности. Питање франшизе, односно, учешћа у штети веома је битно из разлога заштите оштећених лица. Са једне стране, сигурније је за оштећено лице да франшиза не буде предвиђена, док је, са друге стране, одговорност јавног бележника повећана, у случају одређивања франшизе²⁹. Дан почетка осигуравајућег покрића може бити дан именована јавног бележника на ту функцију или дан увођења у дужност. Но, као што ћемо видети, поједини закони предвиђају и рок од два месеца као рок у коме мора бити закључено осигурање. Тиме се не штите у довољној мери лица која се обраћају јавним бележницима. Склонији смо прихватању момента увођења у дужност јавног бележника, као момента почетка тока покрића осигурања.

Једно од општих правила у осигурању, а не само осигурања од одговорности, односи се на обавезу и осигуравача и осигураника да заједно предузму мере за одбрану од прекомерних и неоснованих захтева за на-

²⁸ В. Чоловић, нав. дело, стр. 147.

²⁹ *Ibid.*

кнаду штете од стране оштећених лица. Осим тога, осигуравач мора да пружи помоћ осигуранику приликом ликвидације штете. То се односи на утврђивање одговорности осигураника за насталу штету. Следеће, када су у питању обавезе осигураника, он мора, хитно, у писменом облику, да обавести осигуравача о било којем догађају или околности, које би могле да доведу до накнаде штете трећим лицима. Наравно, ти догађаји и околности односили би се и на утврђивање његове професионалне одговорности. Осигураник је дужан да обавести осигуравача и о судском поступку, који је покренут против њега од стране оштећених лица. Осигураник не сме, без претходне сагласности осигуравача, да се изјашњава на околност висине штете, као и о било којем другом елементу штете. Затим, осигураник не сме да призна или да исплати захтев за накнаду штете, односно, да закључи поравнање са оштећеним лицима. Уколико се осигураник не би придржавао наведеног, сносио би штетне последице, које би настале, пре свега, према осигуравачу³⁰. Осигурање од професионалне одговорности садржи и друге елементе, као што су право на подношење директне тужбе против осигуравача, које произлази из права на директан захтев за накнаду штете према осигуравачу. Затим, питање одређивања премије осигурања које не мора зависити само од суме осигурања, већ и од послова које обавља јавни бележник. Но, код обавезног осигурања од одговорности битно је фиксирати износ премије за текући период осигурања. Кад је у питању надлежност судова, она се одређује по општем правилу, односно, по пребивалишту туженог (општа месна надлежност), али се може одредити и по другим критеријумима, као што су место штетне радње и место наступања штетне последице.

– Искључења из осигурања

У одређеним случајевима, осигуравач неће бити у обавези да накнади штету, ако дође до настанка осигураног случаја услед радњи одговорних лица које не могу бити покривене осигурањем. Кад говоримо о јавним бележницима, то су случајеви кад се намерно проузрокује штета. Но, то се не односи само на јавног бележника, као уговарача осигурања, већ и на осигураника. Но, постоји могућност исплате штете од стране осигуравача и у таквим ситуацијама, с тим што он, након тога, има право да постави регресни захтев према одговорном лицу. Закон о облигационим односима, код осигурања од одговорности, не прописује наве-

³⁰ В. Чоловић, нав. дело, стр. 148.

дено³¹. Но, у другим земљама, пре свега, због заштите интереса трећих (оштећених) лица, прописује се та обавеза. Нпр. у Немачкој, када је спорно да ли је до настанка штете дошло услед намере осигураника или не, осигуравач ће бити у обавези да исплати оштећено лице до висине минималне суме осигурања. Можемо се сложити са констатацијом да осигуравачи могу предвидети различите суме осигурања у случају намерно проузрокованих штета и штета насталих услед непажње³².

– Сума осигурања

Код одређивања суме осигурања, требало би имати у виду да се она може одредити по једном штетном догађају (осигураном случају) или за све осигуране случајеве у току текуће године осигурања. Елементи који одређују суму осигурања јесу величина ризика која је присутна у обављање у јавнобележничке делатности, могућа претпостављена штета по предметима, као и сама сума осигурања³³. У Републици Српској и Федерацији БиХ минимална сума осигурања по осигураном случају је 250.000 КМ. У Црној Гори минимална сума осигурања одређује се у договору јавних бележника и осигуравајућих друштава. А у Хрватској се одређује условима осигурања³⁴. Што се тиче других земаља, минимална сума осигурања у Немачкој је 50.000 евра по једном осигураном случају, али може се ограничити обавеза осигуравача у току једне године на дво-струки наведени износ. И у Македонији је сума осигурања ограничена на 50.000 евра, али ако јавни бележник оствари награду која је већа од наведеног износа, у следећој години мора да се осигура на тај износ остварене награде³⁵.

4. Осигурање од одговорности јавних бележника у појединим земљама у региону

Што се тиче регулисања осигурања од одговорности у земљама бивше СФРЈ, можемо рећи да је ситуација слична, уз неке разлике које се тичу нпр. суме осигурања, дефинисања одговорности и др.

³¹ Члан 920 Закона о облигационим односима.

³² К. Иванчевић, нав. дело, стр. 72.

³³ К. Иванчевић, нав. дело, стр. 70.

³⁴ К. Иванчевић, нав. дело, стр. 70–71.

³⁵ *Ibid.*

Закон о нотарима Црне Горе³⁶ садржи, такође, одредбе по којима јавни бележник одговара по општим правилима о одговорности предузетника и дужан је да са осигуравајућим друштвом закључи уговор о осигурању од одговорности у вршењу послова јавног бележника према трећим лицима, као и осигурање просторија и предмета које је нотар примио у депозит, ако дође до штете на тим стварима³⁷ (то осигурање не можемо сврстати у осигурање од одговорности). Наведени закон предвиђа и могућност да Нотарска комора Црне Горе закључи колективни уговор о осигурању од одговорности нотара, а у том случају би нотари били дужни да плаћају премију. Исто тако, предвиђено је да држава Црна Гора неће одговарати за штету коју је направио јавни бележник³⁸. Видимо да и у овом закону не постоји императивна одредба да Нотарска комора закључује уговор о осигурању за све именоване јавне бележнике, а занимљива је одредба да се оштећена лица не могу обратити за исплату штете држави, иако јавни бележник има јавну функцију.

У Србији је Законом о јавном бележништву³⁹ предвиђено да је јавни бележник дужан да закључи уговор о осигурању од одговорности пре почетка рада. То осигурање мора да обухвати не само радње јавног бележника, већ и радње његовог заменика, помоћника, као и других лица која раде код јавног бележника. Комора јавних бележника Србије одређује суму осигурања и са том сумом мора бити усклађен сваки уговор о осигурању од одговорности јавног бележника у року од 30 дана од дана одређивања износа од стране Коморе. Предвиђено је да Комора може закључити колективни уговор о осигурању од одговорности за све јавне бележнике који су регистровани у Комори, с тим што ће јавни бележници плаћати премију Комори. Овај закон одређује да ће се сматрати да је јавни бележник осигуран од одговорности ако је поднео захтев да се осигура преко Коморе и ако је пре настанка осигураног случаја закључен колективни уговор о осигурању⁴⁰. И у овом закону стоји одредба која каже да Комора може закључити колективни уговор о осигурању. Међутим, из осталих одредаба које говоре о подношењу захтева, види се да она има главну улогу код осигурања јавних бележника. Чињеница контроле јавних бележника од стране Коморе, као и чињеница да је јавним

³⁶ Закон о нотарима Републике Црне Горе, *Сл. лист Републике Црне Горе* бр. 68/05 и 49/08.

³⁷ Члан 18, ст. 1, 2 и 3.

³⁸ Члан 18, ст. 4 и 5.

³⁹ Закон о јавном бележништву Републике Србије, *Сл. гласник Републике Србије* бр. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 – др. закон, 93/14 – др. закон, 121/14, 6/15 и 106/15.

⁴⁰ Члан 59.

бележницима једноставније да закључују уговор о осигурању преко Коморе, говори о томе да би обавезно осигурање од одговорности јавних бележника требало да буде, потпуно, у надлежности Коморе.

Хрватски Закон о јавним биљежницима⁴¹ шире дефинише обавезу осигурања од одговорности јавних бележника. Наиме, он је дужан да се осигура, а условима осигурања може се предвидети да ће бити дужан да део штете надокнади директно оштећеном лицу. Јавни бележник је дужан да редовно продужава уговор о осигурању. Он ће морати да, ако дође до промене услова осигурања, усклади своје осигурање са тим изменама. Комора је дужна да обавести јавне бележнике о променама услова осигурања. Такође, предвиђено је да је неплаћање премије Комори тежа повреда вршења дужности јавног бележника. Дефинише се обавеза осигуравача да закључе уговор о осигурању од одговорности јавних бележника. Кад су у питању услови осигурања јавних бележника, осигуравачи у Хрватској су дужни да их, заједнички, усклађују у договору са Комором. Осигуравачи су дужни да, сваке године, одреде међу њима осигуравача који ће их заступати пред Комором. Ако се не договоре о томе, одлуку о осигуравачу заступнику ће одредити Министарство. Ако се, у року од 30 дана од дана постављања захтева за утврђивање услова осигурања, не договоре о томе, одлуку ће донети Стални изабрани суд при Привредној комори Хрватске. Одлука Сталног изабраног суда о условима осигурања има дејство према свим осигуравачима, Комори, Министарству и јавним бележницима. Ипак, да јавни бележници не би били оштећени, сматраће се да је сваки јавни бележник закључио уговор о осигурању, ако је захтев за наведено послао, без обзира на то да ли је у моменту подношења захтева био постигнут договор око услова осигурања и осигуравача-заступника. Хрватски законодавац, на крају одредбе о осигурању јавних бележника, дефинише право регреса осигуравача према јавном бележнику, ако је овај начинио штету трећем лицу, намерно или услед грубе непажње⁴².

⁴¹ Закон о јавном биљежништву Републике Хрватске, *Народне новине* бр. 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/09.

⁴² Члан 17.

5. Осигурање од одговорности јавних бележника у другим европским земљама

Кратко ћемо се осврнути на неке карактеристике регулисања осигурања јавних бележника у појединим европским земљама. Но, пре тога, морамо рећи да осигурање јавних бележника има дугу традицију и на нашим просторима. Наиме, и Закон о јавном бележничтву Краљевине Југославије предвиђао је обавезу осигурања од професионалне одговорности⁴³.

У Великој Британији и Француској, јавни бележници су обавезни да се осигурају од одговорности. Али није тако у свим европским земљама. У Грчкој не постоји обавеза јавних бележника да се осигурају. Уосталом, у овој земљи ни адвокати нису дужни да се осигурају. Међутим, постоје понуде осигуравајућих друштава које садрже услове за закључење ове врсте осигурања за јавне бележнике, али не постоји значајније интересовање. У Немачкој је дефинисано да је јавни бележник у обавези да обезбеди покриће за штете које настану његовим грешкама у раду или повредама обавезе, као и његових сарадника и то закључењем осигурања. Ако је у питању нехат, онда ће одговарати само ако оштећено лице не може да се накнади на други начин⁴⁴. Иначе, у немачком систему јавног бележничтва, јавни бележник сноси искључиву одговорност за комуникацију између канцеларије јавних бележника и јавних регистара. Те везе су у Немачкој јако добро заштићене. Јавни бележници сnose дисциплинску одговорност уколико су намерно починили неку грешку и зато постоји обавезно осигурање које закључују сви јавни бележници. Сума на коју се закључује осигурање је милион евра по штети. Ако је грешка направљена вољно и намерно од стране нотара, онда осигурање не покрива штету насталу тим путем, већ последице деле и сnose заједно сви нотари, на тај начин што уплаћују допринос у фонд из којег се покривају штете⁴⁵. У Бугарској, по Закону о нотариима и нотарској пракси⁴⁶, сваки јавни бележник је дужан да се осигура за време трајања своје праксе, односно, вршења делатности, за губитак или штету

⁴³ М. Живковић, В. Живковић, О увођењу јавног бележничтва у Србији, *Зборник Правног факултета у Загребу* вол. 63, бр. 2/2013, Загреб 2013, стр. 435.

⁴⁴ К. Иванчевић, нав. дело, стр. 71.

⁴⁵ <http://beleznik.org/index.php/sr/component/content/article/10-homepage-articles/29-javni-beleznici>, приступ: 25.07.2016.

⁴⁶ Notaries and Notarial Practice Act of Bulgaria, <https://www.notary-chamber.org/en/>, приступ: 26.07.2016.

које могу настати услед кривице или неизвршења обавезе. Осигурањем морају бити покривена и лица која раде у канцеларији јавног бележника. Минимални и максимални износ суме осигурања одређује Нотарска комора Бугарске⁴⁷. У року од седам дана од дана закључења уговора о осигурању, јавни бележник је обавезан да поднесе копију полисе осигурања Нотарској комори Бугарске⁴⁸.

Што се тиче права ЕУ, интересантно је да Директива 2006/123/ЕЗ о услугама на унутрашњем тржишту⁴⁹ препоручује увођење обавезног осигурања од професионалне одговорности за пружаоце услуга⁵⁰, али се овај акт уопште не односи јавне бележнике, па, самим тим, ни наведена препорука^{51, 52}.

6. Закључак

Јавни бележници обављају професионалну делатност од јавног значаја. Управо та чињеница говори да они морају бити осигурани од професионалне одговорности. Осигурање од одговорности јавних бележника по основним елементима се не разликује много од осигурања других професионалних или самосталних делатности, као што су адвокати, стечајни управници, инжењери, пројектанти, посредници у осигурању, извршитељи, и других. Осигурање од одговорности јавних бележника обухвата штете причињене трећим лицима насталим услед пропуста и грешака у раду јавних бележника, али обухвата и штете услед уништења, оштећења или нестанка ствари које су биле поверене јавном бележнику од стране трећег лица. Ово осигурање, у већини случајева, покрива и судске трошкове који могу настати у вези са осигураним случајем насталим услед делатности јавних бележника. Проблем који се овде појављује јесте питање осигурања ствари које су поверене јавном бележнику. Наиме, осигурање од одговорности се односи, како сам назив осигурања каже, на одговорност јавног бележника, односно,

⁴⁷ Члан 30, ст. 1.

⁴⁸ Члан 30., ст. 2.

⁴⁹ Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on services in the internal market, *Official Journal of the European Union*, L 376, p. 36–68.

⁵⁰ Члан 23.

⁵¹ Члан 2.2 I.

⁵² М. Тодоровић Симеонидес, „О професионалној одговорности јавних бележника у Грчкој“, *Европска ревија за право осигурања* бр. 2/2013, Београд 2013, стр. 22.

на његове радње. Самим тим, ово осигурање не би могло да се односи на осигурање ствари. Но, овде може постојати изузетак, ако се ради о довољном износу суме осигурања, који би покрио и вредност оштећене, уништене или нестале ствари. Наравно, та ствар мора бити предата јавном бележнику у вези са послом који он обавља, а који се тиче и власника ствари, а у тренутку осигураног случаја, та ствар мора бити у државини јавног бележника, односно, лица коме је предата у вези са послом јавног бележника. Ипак, сматрамо да би, у ситуацијама велике вредности тих ствари, требало закључити посебан уговор о осигурању. Кад су у питању судски трошкови, овде би требало разликовати две ситуације: 1. када је спор покренут у вези са грешком или пропустом јавног бележника, а да у међувремену није захтевана накнада штете од осигуравача; и 2. када је спор покренут због одбијања захтева за исплату штете од стране осигуравача, када се ради о директној тужби. Сматрамо да би, само у првом случају, ово осигурање могло да покрива и судске трошкове, ако треће лице није знало или морало знати за постојање осигурања, као и у другим околностима у сваком појединачном случају.

У сваком случају, трећа лица су заштићена не само дефинисањем ове врсте осигурања као обавезног, већ и постојањем Коморе јавних бележника (или Нотарске коморе), која контролише како рад јавних бележника, тако и закључење уговора о осигурању. Међутим, законски би требало јасно регулисати да покриће осигурања мора бити везано за почетак вршења јавнобележничке делатности, односно, за дан именована јавног бележника. Исто тако, морала би се недвосмислено одредити улога Коморе јавних бележника код закључења колективног уговора или појединачних уговора о осигурању, чиме би се дефинисала њена улога као уговарача осигурања.

На крају, мора се рећи да осигурање од одговорности не може увек да покрије штету која може настати грешком или пропустом јавног бележника. Због тога би било пожељно закључивати и друге врсте осигурања, а било би корисно и стварање посебних фондова, као што је случај у Немачкој, где је, како је већ речено, формирана каса солидарне помоћи за штете које су настале услед нехата јавног бележника, односно, околности на које он није могао да утиче⁵³.

⁵³ К. Иванчевић, нав. дело, стр. 67.

Prof. Vladimir Čolović, Ph.D
Principal Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade
Full Professor, Faculty of Law Sciences,
PanEuropean University „Apeiron“ Banja Luka

LIABILITY INSURANCE OF NOTARY
(legislation of the Republic of Srpska and legislations of some countries
in the region)

Summary

Notary profession consists of the elements of free profession and of the public service. Notary provides intellectual services. His responsibility can be defined as a professional. Given that in the work of the notary public may arise errors and omissions, which may occur the damage to the third parties, it is necessary that notary conclude the professional liability insurance. For conclusion of the professional liability insurance, it is necessary to define the type of liability of the notary public, that may be contractual or non-contractual. Very important role in insurance of the public notary has the Chamber of Notaries, which is the professional organization of lawyers. In the Republic of Srpska, Act on Notaries regulates the work of public notaries, and defines the responsibility and compulsory liability insurance of notaries. Also, this Act determines the role of the Notary Chamber. The paper pays attention to the regulation of the notary public profession in the countries in the region, and, also, attention is paid to the most elements of the professional liability insurance of public notaries, and other professions.

Key words: *public notary, professional responsibility, insurance, Chamber of Notaries, public service.*